

CAPUT VII.
DE
CONGESTIONUM SANGUINEA-
RUM EFFECTIBUS IN SPECIE.

Capitis dolores.

I.

Dolorosi affectus circa caput occurrentes essentialiter quidem iidem sunt, verum apud medicos superioris ævi diversa, partim a loco, quem specialissime occupant, partim ab indole & modo, sortiti sunt nomina: unde sub titulo cephalalgia, cephalæ, hemicrania, & clavi innotuerunt.

SCHOL.

Omnes hi nominati affectus dolorosi supremum potissimum caput, cum suis partibus occupant, exceptis singulis in capite obviis organis, ita ad minimum, ut hæc, si aliquando simul tangantur, tamen non principaliter, sed per consensum & accidens patiantur.

Est itaque medicis cephalalgia dolor capitis, quasi simpliciter consideratus, quando vel totum supremum caput, a fronte ad occiput, vel maximam ad minimum ejus partem occupat, nec certam aliquam ejus quasi particulam solitarie obsidet, sive dolor ille sit lancinans, sive pungens, sive pressorius. Cephalæ autem est intensissimus & contumacissimus horum dolorum gradus, ita ut perpetuo quasi, vel ad longum tempus ægros adficiat, aut etiamsi per intervalla remittat, tamen a levissimis quoque causis impetuose recurrat.

Sub hemicrania illum comprehendimus capitis dolorem, qui saltem alterutrum capitis latus per dimidium quasi capitis intensissime lancinando afficit, cum nauseabunda cardialgia, & vertiginosis insultibus stipatus.

Clavus ita dictus Hippocratis, abinde nomen specialiter gerens, quod

quod dolor specialissimam saltem particulam magnitudine imperialis, aut adhuc minoris spatii, ita fixe occupet, ut instar clavi infixi in eodem semper loco hæreat, quantoties recurrit.

II.

Subjecta horum dolorum sunt personæ quoad ætatem juniores; plethoricæ, ad narium hæmorrhagiam antea prone, nunc autem illam raro, aut plane non, experientes: aut si provectioris ætatis fuerint, aliarum quoque evacuationum sanguinearum suppressionem patientes.

SCHOL.

Quod juniores in hanc classem locemus, id eam ob rationem fit, quoniam narium hæmorrhagiæ ætati juniore communiore sint, & dicta congestio potissimum in illam tendat. Provectioris tamen ætatis personæ non minus dictis doloribus sæpissime laborant, ex eo fundamento, quod hæmorrhagiis narium in juventute adsueta fuerint, postmodum autem eas amiserint, neque in earum locum alias vicarias substituerint evacuationes; aut quod ex aliarum evacuationum naturalium suppressione, & consuetudine motuum ad caput tendentium, regurgitationem & stagnationem sanguinis ad caput, præcipue occasionalibus concurrentibus causis, patiantur.

III.

Partem specialiter affectam primario constituunt capitis partes nervoso-membranaceæ, secundario vero reliquæ carnosæ musculosæ.

SCHOL.

Dum enim sanguis extraordinaria quantitate, & insolito magis impetu ad capitis confinia congeritur, atque compellitur, diutiusque hic detinetur, vasa sanguifera cruore turgida, ultra modum non modo expanduntur, sed præcipue periostrium, & cerebri meninges simul tendunt atque distendunt; in quibus, tanquam membranis nerveis, maxima sensibilitate gaudentibus, necessario gravissima sensatio molesta oritur, tamdiu durans, donec ille sanguinis appulsus remittat. Cum autem dicta vasa sanguinea carnosas quoque simul transcurrant partes, exque sæpissime a sanguine

a sanguinis infarctu valde turgeant, hæ quoque molestias, ad minimum æstuosas, sentiunt, quæ tamen, propter minorem fibrarum carnearum sensibilitatem, gradu quoque minores, præ illis, existunt.

IV.

Causa omnium horum affectuum dolorosorum materialis, est sanguis.

SCHOL.

Sanguis nempe vel quantitate excessiva peccans, sui que imminutionem per narium hæmorrhagiam postulans: vel spissitudine laborans, quo transpressionem attenuatoriam indicat. Nec plane hic excludimus impuritatem sanguinis salino-mucidam, quæ sui separationem ac sequestrationem, sub eadem transpressionem per partes solidas poscit.

V.

Antecedentem dolorum modo dictorum proximiorum causam constituit congestio ipsa, ad partes atque confinia capitis facta.

SCHOL.

Agnoscit hæc congestio sanguinis varias circumstantias antecedentes & concurrentes, de quibus in cap. antecedente dictum est, præcipue motus tonici varias alterationes, strictorias quidem in partibus distitis: relaxatorias autem & distensorias, in partibus dolorem specialiter patientibus, quæ tanquam causæ instrumentales huic negotio favent.

VI.

Remotiorum vero in hac classe causam constituunt hæmorrhagica excretiones antea perpeffas, nunc suppressæ, nec non evacuationes vicaria neglectæ.

SCHOL.

Hæmorrhagias quod concernit antea perpeffas, strictiore quidem sensu hic intelligimus illas, quæ e naribus profluxerunt, quippe quæ consuetudinem motuum excretoriorum circa hæc loca inducunt. Horum facilius reminiscitur natura, quando sub reliquis causarum concurrentium

tium

tium circumstantiis, in genere ad motuum transpressiorum & expressiorum susceptionem excitatur, ut priora excretionis loco quærat repetatque. Nec tamen animus est, alias quoque hæmorrhagias, in diffitis magis locis perpeffas, hic penitus excludere, sed latiore nexu illas admittimus, dum natura, suppressis illis excretionibus, sublevationis per illas factæ memor, generali intentione motum excretorium intendit, talemque pro hoc negotio eligit partem, per quam alias jam sanguinem excernere consueverat: ad cujus specialem electionem forsitan per occasionales causas, (licet non adeo exacte toti negotio respondeat) disposita & invitata fuit. Vicariarum evacuationum neglectiones in tantum huc faciunt, quantum pro accumulatione plethoræ, sub reliquarum causarum concursu, symbolum suum conferunt.

VII.

Ad occasionales causas referimus in genere omnes illas ab extra quasi suppeditatas ansas, quæ sanguinis motum speciatim ad caput invitare possunt.

SCHOL.

Hujus census sunt ploratus, speculationes profundiores ac diuturnæ, plagæ in capite perpeffæ, & violentiæ externæ, quæ capiti inferuntur. His enim omnibus motus sanguinis majori impetu ad caput fertur, sanguis diutius ibi detinetur, solidæ partes successu temporis debilitantur, ut imposterum tanto facilius decubitu novo cedant; quod, quo sæpius contingit, eo faciliorem habitum inducit.

Ophtalmia sanguinea.

VIII.

Ophtalmia est levior stasis inflammatoria circa oculum alterutrum, bulbum ipsius maxime afficiens, ex simili congestionum fundamento oriunda.

SCHOL.

Possumus hunc affectum, si non semper, tamen ad minimum satis frequenter, pro effectu congestionis sanguinæ ad nares, sub attentata

hæmorrhagia factæ, habere, cum proximior sit pars naribus junctæ, ad quam deficiente effectu excretionis, redundat. Exserit sese molestus hiecc affectus, doloribus lancinatoriis, sæpe intensissimis, in medullio quasi bulbi oculi, cum ardoris sensu, vasculorum sanguiferorum capillarium infarctu, albi oculorum rubore, & oculi, (si gravior fuerit affectus) tumore & protuberantia, copiosaque lacrymarum profusione.

IX.

Subjecta bujus affectus sunt juniores, præ senioribus: persona plethorica, & temperamentis calidioribus gaudentes.

SCHOL.

Quod juniores hoc in passu præferamus senioribus, ratio est, quod motus sanguinis in illis ordinarie quasi magis ad caput vergant, iisque hæmorrhagia narium solennior esse solet. Plethoricis autem ex hoc fundamento ophthalmiam assignamus, quoniam plethora fœcundissima mater congestionum & hæmorrhagiarum existit, causamque impulsivam suppeditat, ut évacuationes sanguinis a natura suscipiantur & intendantur. Temperamenta vero calidiora ideo accusamus, quod sanguis illorum non modo agilior sit, longeque facilius intestino & locali motu agitetur, atque in partes teneriores quoque impelli possit: sed quod adivitas etiam naturæ in illis concurrat, & partes fibrosæ ad motus suscipiendos sint aptiores.

X.

Subjectum speciale opthalmis, quando oculum nominamus, nullam penitus ipsius partem solidam excludimus, sive tunica, sive musculus, sive nervi, sive vasa fuerint: etiamsi enim respectu staseos ipsius, vasa sanguifera principaliter turgescant atque infarctum patiantur, longe tamen abest, quin reliqua nominata partes simul extensionem, & ab extensione extraordinaria, dolorem patiantur.

XI.

Causas quod concernit, tam materialem proximam, quam antecedentem proximior, atque remotior, eas hic non repeti.

*petimus, cum alia non sint, quam quæ sub antecedente affectu
propositæ fuerunt.*

XII.

*Occasionales causæ, pro differentia ætatis & conditionis
hominum, variæ esse possunt.*

SCHOL.

Sic ætas puerilis & infantilis ejulatu atque ploratu, oculorumque
intempestiva fricione sanguinis majorem affluxum ad oculos invitare
potest, iisque dispositionem conciliare, ut facilius sanguinis ad illos fiat
decubitus. In ætate provectiore, vel lucubrationes nocturnæ, vel alio-
rum subtiliorum laborum, cum multi luminis abusu, celebratio, vel mæ-
stitia diuturna, ploratus junctæ, vel aëris nimis calidi injuria, circa
oculos perpeffa, vel exhalationes acriores & causticæ, ad oculos delatæ,
eundem edere possunt effectum. Neque excludere possumus ab hac
causarum classe, prægressas, sed nunc suppressas hæmorrhagias varium,
consuetudinem decubitus humorum ad has partes producentes.

Otagia.

XIII.

*Otagiam constituit dolor acutissimus & gravissimus, circa
parotides, auresque fixam sedem formans, aliquando tamen ul-
terius quoque sese diffundens, & a simili sanguinea congestione
ortum capiens, quandoquidem in veram inflammationem abiens.*

SCHOL.

Affectum hunc ad congestios referri debere, testantur sympto-
mata, eundem comitantia, atque stipantia: interea tamen magis de in-
completo quasi, & e longinquo faltem fiente molimine hæmorrhagico
testatur, cum in genere quidem ad caput, non vero speciatim ad orga-
num excretionis fiat congestio.

XIV.

*Subiecta hujus affectus sunt juniores persona ple-
thorica, quæ frequentius jam congestiones sanguineas ad caput*

passæ sunt, præsertim, quæ narium hæmorrhagiis subjecta fuerunt.

SCHOL.

Rationem, cur ætas junior, & plethorica invidua huic affectui subji-
ciuntur, videre licet Th. IX. sub affectu smox antecedentis tractatione.
Reliquæ fundamentum suum habent in motuum consuetudine genera-
liore: quando enim natura semel iterumque adsueta fuit motibus & mo-
liminibus sanguinis excretoriis, sive completis sive incompletis, facili
negotio sub causarum proximiorum accessu, priorum motuum recordatur,
ac sanguinem ad illa magis loca compellit, quorum frequentius
jam sanguinem adpulsit, idque tanto magis, si antea aliquoties sub ejus-
modi motibus congestoriis, in iisdem circiter locis excretionem ipsam
obtinuit.

XV.

*Subjectum speciale partim constituunt interna, partim ex-
terna aurium partes, cum parotidibus glandulis retro aures
positis.*

SCHOL.

Non equidem semper & in omni otalgia omnes dictæ partes simul
patiuntur, sed pro diversitate circumstantiarum una præ altera pars pa-
titur. Alio enim tempore congestio & stagnatio sanguinis circa aurem
internam, alio vero circa ejus exteriora contingit: sicut alia vice, sub
leviore gradu, intactis parotidibus, partes auris musculofas occupat,
alia autem parotides simul corripit, & tunc quoque graviore longe ex-
citatur dolores. Cum autem hic locorum, ubique concurrant plurimi
nervi, partiumque dictarum texturam ingredientur, hinc facile liquet,
quod dolores non modo exquisitissimi esse debeant, sed si vera inde
emergat inflammatio, hæc etiam gravissimis symptomatibus, atque haud
levi periculo sit stipata.

XVI.

*Causa otalgia proximior est sanguinis circa aurem stagna-
tio, aliquando vera stasis, in inflammationem & abscessum
abiens.*

SCHOL.

SCHOL.

Hac enim facta atque formata, & vasa, & partes nerveo-membranosæ expanduntur atque tenduntur, atque sub illa tensione nimia ac insolita dolores patiuntur, qui tanto acerbiores fiunt, si inflammatio atque abscessus inde oriuntur, cum ultimum præcipue sine continuitatis læsione, in partibus teneris & sensibilissimis fieri nequeat.

XVII.

Remotiorem affectus causam constituit congestio ejusdem sanguinis, a natura huc suscepta.

SCHOL.

Suscipit hos motus congestorios natura ex duplici potissimum causa: vel enim molitur excretionem sanguinis per partes superiores in genere, quam tamen sub hoc molimine non obtinet, quoniam haud sufficienter ad organum excretionis in specie motus profequitur; Vel ab alia causa antecedente & occasionali in parte adfecta præsentem ed inducit, ut pro avertenda & removenda illa molestia massam humoralem ed compellat, quo materia molesta, vel diluatur, vel abigatur.

XVIII.

Ejusmodi causa occasionales sunt vel læsiones externe contusoria & vulneratoria: vel perfrigerationes capitis externe: vel res p. n. in aures delatae.

SCHOL.

A prima dictarum causarum extravasatio & stasis sanguinea ortum capere potest, intra substantiam partium illarum solidarum, cum dolore partis conjuncto: hunc sentiens natura, simulque perpendens damnum, ex stasi metuendum, optimo sane generaliori consilio sanguinem in majore quantitate huc congerit natura, ut stasis illa vel diluatur ac dissolvatur, vel si hoc obtineri nequit, accedente motu inflammatorio, in materiam suppuratam redigatur.

Ab altera partim solidarum partium relaxatio, humorumque decubitus, partim sanguinis ad spissescentiam coagulatoriam dispositio oritur: cui ultimæ resolvendæ, eosdem natura impendit apparatus.

Ultima causarum, quas inter infecta quoque pertinent, si aures irrepererint, dolores sensumque molestum producit in aurium tenerioribus partibus nerveis; quibus excitatis, natura ad motuum susceptionem concitata, sanguinem atque humores huc copiosius adpellit, eoque impulsu molestiam quasi depulsura, stagnationem, expansionem producit, tanquam consecraria, ab universo illo actu haud separabilia,

Odontalgia.

XIX.

Odontalgia dicitur dolor, modo obtusus, modo exquisitissimus, circa dentes, aut in dente ipso perceptus: sive periostium radice, sive membranam nerveam dentis afficiens, vel a congestione sanguinea, vel ab erosione ortum ducens.

XX.

Distinguitur merito odontalgia in symptomaticam & idiopathicam.

SCHOL.

Symptomaticam vocamus partim illam, quæ aliis morbis cardinalibus, ut symptomata aliquando, jungitur: partim, & quidem maxime illam, quæ congestionem sanguineam, ad caput factam, immediate sequitur, aut comitatur, sedemque suam non in ipso dente habet. Idiopathicam vero declaramus, cujus sedes in ipso dente, & cujus signum concurrens cariola dentis erosio existit.

XXI.

Subiectum generale odontalgia differt, pro differentia ipsius affectus.

SCHOL.

Sicut enim idiopathicæ odontalgia subijciuntur individua varia, sine respectu ætatis, temperamenti, sexus, aut cujuscunque conditionis, quoniam ex occasionalium causarum concursu omnes & singuli homines cariem dentis experiri possunt: ita ex opposito, certa symptomaticæ odontalgia subiecta statuere decet. Sunt itaque hujus subiecta, vel personæ febricitantes, præcipue sub æstus paroxyfmis, sanguinis organica

sticam commotionem patientes, & tunc temporis plethora commota laborantes: vel plethorica subjecta in genere, quibus varia molimina eluctatoria solennia esse solent: aut quibus ex solemniorum hæmorrhagarum suppressione, regurgitationes ad superiora contingunt: vel præcipue ætate juniores, in quibus generaliter motus sanguinis congestorii ad caput & superiora vergere solent.

XXII.

Partem adfectam constituit partim periostium, radicem dentium cingens: partim membrana nerveo-vasculosa, cavitationem dentium internam investiens, partim etiam gingivæ.

SCHOL.

In symptomatica odontalgia, ubi sanguinis congestio illam producit, maxime patiuntur gingivæ, & periostium, alveolos maxillæ, dentisque radicem cingens, quando a sanguine irruente vasa infarciuntur, partesque membranaceæ tenduntur, premuntur: unde ægotantes in hoc casu difficulter dentem præcise dolentem determinare possunt, sed ordinarie dolorem per dimidium maxillæ, aut maxillæ sentiunt diffusum. In idiopathico vero affectu, qui erosionem pro causa agnoscit, & dentis cariosam corruptionem, modo radicis periostium, modo interior membrana nerveo-vasculosa, subjectum efficit speciale, prout nempe caries specialissimam dentis particulam, exteriorem aut interiorem occupavit.

XXIII.

Causam quod concernit materialam proximam odontalgia sympathica, illa nulla alia est, nisi sanguis.

SCHOL.

Hic enim sub motibus congestorii tam generatim ad capitis confinia, tam speciatim ad maxillas dentesque compellitur, stagnationem format, & per partium sensibilibus extensionem praternaturalem dolores excitat.

Et cum hæc proximior causa, ab iisdem antecedentibus & remotioribus, quas sub affectu præcedente mox recensuimus, dependeat, atque

in

in actum deducatur, illarum repetitioni merito superfedemus, cum ea, quæ ibi dicta sunt, facillimo negotio ad præsentem affectum adplicari queant.

XXIV.

Idiopathica odontalgia causa proxima materialis, est materia quædam acris, læsionem perioſti aut membrana nerveæ per modum vellicationis, aut eroſionis producens.

SCHOL.

Hæc enim; quæcunque demum fuerit, particulis acidis aut salſis prædita, materiali contactu in fibrillas dictarum membranarum tenerri- mas & ſenſibiliffimas agit, ita ut ſub leviore actu fibrillarum ſpaſticas tractiones, ſub graviore contactu unitatis ſolutionem, & utroque modo ſenſationem moleſtiſſimam cum ipſa dentis corruptione producat.

XXV.

Hæc causa aliquando eſt extrinſeca.

SCHOL.

Accidit enim aliquando, ut perſonæ, dentium curam gerentes, præter opinionem acria corroſiva pro dentium dealbatione adhibeant, quæ, præfertim ſi liquida fuerint, ut ſpirit. falis aut vitrioli acidus, facile ad partes intimiores penetrant, iisque labem affricare poſſunt. Vel a ciborum reliquiis acrimoniæ tales dentibus atque gingivis adhærent, quæ ſucceſſive corruptæ & acriores factæ molliorem gingivarum ſubſtantiam aggrediuntur, eoque ipſo ad perioſtium devolvuntur, unde profundius ad dentes penetrando, horum quoque ſubſtantiam lædunt, & ad interiorem cavitatem, ejuſque membranam nerveam, viam ſibi parant.

XXVI.

Aliquando vero hæc causa intrinſeca exiſtit, & cauſam quoque antecedentem internam pro fundamento agnoſcit.

SCHOL.

Quando nempe portio quædam, licet levior, humoris ſanguineo-feroſi in dictis membranis nerveo-vaſculoſis ſtaſi ſubjecta, corruptionem patitur, ad ſalſam indolem inclinantem, & hæc ſubſtantia corrupta fibroſam ſolidarum partium compagem aggreditur, eundemque in ipſis affectum edit, quem altera ante nominata materia peccans producere apta eſt.

Hæc

Hæc stasis ortum capere potest, vel sub simplici & ordinario humorum per dictas partes motu, dum vasculorum exilitas, humorumque aliquando occurrens minor fluxilitas, ansam suppeditare valent. Vel originem aliquando trahit a frequentius repetitis & recurrentibus sanguineis congestionibus, ad has partes factis: ubi sub imperu motuum congestiorum, præsentibus reliquis causis, tanto facilius dictæ stases producuntur.

XXVII.

Neque minore jure hic accusare licet hæreditariam dispositionem.

SCHOL.

Quemadmodum enim plures alii affectus morborum hæreditario jure in liberos transferuntur, ita non minus sæpissime hæc odontalgia utriusque ordinis per hæreditatem in liberos transmigrare observatur. Sympathica quidem per motuum consuetudinalium communicationem, potissimum a temperamento dependentem: idiopathica per peculiaris humorum discrasia acris aut falsæ translationem ad infantes.

XXVIII.

Occasionales quoque occurrunt causæ, quæ, etiamsi causam proximam non producant, tamen effectum illius, i. e. dolorem, revocant aut exacerbant.

SCHOL.

Huc pertinet tam aër frigidus, quam cibi calidiores, & potus frigidiores, dulcia, & acida: quando enim horum alterutrum vel immediate per dentem cariosum, ejusque foramen apertum, ad membranam nerveam pertingit, fibrillæ ejus afficiuntur, motusque spasticus in illis excitatur, quoniam nervosæ partes minime omnium frigida, acria, & nimis calida perferre possunt: vel dente quoque nondum perforato, carie ab intra incipiente, per substantiam ipsius corticalem quasi tenuem frigoris, aut nimii caloris sensus penetrat, atque in membrana illa nervea motum tremulum concitat: id quod tanto promptius succedit in perioestio, quippe quod externarum causarum injuriis propius expositum existit.

XXIX.

Quemadmodum omnes hactenus recensiti affectus capitis dolorosi ab iisdem essentialibus & materialibus causis oriuntur; ita tamen certissimum quoque est, quod respectu individualium circumstantiarum atque symptomatum certæ causæ, tam occasionales, quam antecedentes, varie inter se differre possint.

SCHOL.

Ita enim v. g. in hemicraria causa doloris, unum latus semper præ altero occupantis, esse potest consuetudo prægressæ hæmorrhagiæ narium, ex alterutro narium latere, qua nunc suppressa, motus specialiter ad illum locum magis dirigitur, e quo olim excretio promptius jam successit. Nec deficit alio tempore alia plane causa externa & occasionalis, a perfrigeratione capitis in eodem latere, unde fibrarum pororumque stricture nascuntur, & transpiratio insensibilis impeditur, ad quorum incommodorum remotionem major nunc sanguinis quantitas adpellitur, quo fibræ iterum distendantur, pori aperiantur, & ita sanguis liberiolem inveniatur transitum.

XXX.

Sic confert ad graduum doloris acerbitatem majorem, aut minorem, partim temperamentum, partim specialis partis specialiter affecta conditio, aut cum aliis vicinis connexio: partim individualis aliquando concurrere seri acrioris presentia.

SCHOL.

Quo ficcius enim temperamentum existit, eo rigidiores sunt fibræ, eoque majoræ afficiuntur sensu; sicut e contrario molliores & laxiores fibræ humidiorum temperamentorum minores quoque dolores patiuntur. Et quo magis pars affecta est musculosa, eo minus a dolore afficitur, in comparatione ad nervosas membranosas.

Si autem aliquando in aliqua parte a restagnatione seri acrioris & falsi, per varias excretiones impeditas producta, hoc in motu suo sufflammatum adhuc acrius temporis mora redditur, tunc utique non negandum est, quod acrimonia sua partibus nervosis, & nervoso-membranosis noceat, easque rodendo quoque afficiat, doloresque graviore efficiat.

E quo

E quo triplici fundamento gravissimi existunt dolores in ophthalmia, quoniam ipsius oculi structura est maxime sensibilis membranoso-nervæ; præterea oculus proximam cum cerebro connexionem habet per nervos opticos, aliosque ad oculos excurrentes, nec minus tunicæ sub lacrymarum excretionem, earumque discrasia falsâ vehementer sæpius afficiuntur, ita ut ægri sæpissime sensum illum rodentem, a falsedine speciali dependentem, satis distincte declarare, atque ab aliis sensationibus molestis discernere valeant.

Vertigo.

XXXI.

Vertiginem vocamus sensationem illam in capite satis molestam, atque turbatam, quando ægri circumgyrationem quasi, vel capitis, sui que ipsius, vel objectorum, que vident, experiri credunt aut sentiunt: qua circumgyratio, modo brevior & levior, modo gravior, & diutius durans existit: adeoque, ut aliquando ægri in terram concidant, aut ad sedendum cogantur, neque erecti stare valeant.

XXXII.

Dispersitur vertigo ordinariæ in simpliciore & scotomicam.

SCHOL.

Desumpta est hæc vertiginis distinctio a gradu affectus diverso, dum simplicior & levior dicitur, quando sola objecta in gyrum agi videntur, vel in ipso quidem capite tale quid observatur; manentibus tamen salvis reliquis sensibus externis & internis, & ipse accessus brevi temporis spatio transit.

Ex opposito autem vertigo scotomica dicitur, quando sub illo accessu vertiginoso, sensus visus præcipue ita simul turbatur, ut oculi

caligine obducantur, daß es vor den Augen dunckel und schwarz wird: nec non sæpissime sensus auditus susurro atque tinnitu in auribus obruitur, imo cogitationes quadantenus pereunt; & cum sub hoc vertiginis gradu fere ordinariè ægri in terram concidant, ab hoc symptomate ipsi quoque nomen vertiginis caducæ imponitur.

XXXIII.

Porro vertigo solet distingui in idiopathicam, & symptomaticam.

SCHOL.

Idiopathica dicitur, quæ respectu sedis causarum, magis aut solitarie in capite & circa genus nervosum radicatur, ita ut hæc partes principaliter, sine concursu notabili aliarum, patiantur. Symptomaticam vero vocamus, si ab aliis partibus principaliter ægrotantibus, caput & genus nervosum saltem in consensum vocatur, & propter aliam partem patiuntur, ita ut hæc vertigo aliis affectibus superveniat, cum illis complicetur, & ut illorum symptoma, illis sublati iterum cesserit.

Neque de nihilo est hæc distinctio in medicina: usum enim habet suum; tam in prognosi, quam in ipsa cura.

XXXIV.

Nec minus vertigo dividitur in sanguineam & phlegmaticam.

SCHOL.

Respicit hæc distinctio potissimum causam proximam materialem, five materiam peccantem, affectum hunc producentem: quatenus nempe sub congestione facta, vel purior sanguis in subjectis plethoricis, & temperamentis calidioribus: vel cum motu sanguinis, plus materiæ serosæ phlegmaticæ, apud temperamenta phlegmatica, aut subjecta similia, ad capitis confinia congeritur atque compellitur.

XXXV.

Subjectum generale pro causæ proximioris diversitate differt.

SCHOL.

SCHOL.

Ita enim sanguineæ vertigini subjiciuntur magis personæ juniores temperamento sanguineo puriore, cholericō, melancholico, aut ex his mixto gaudent, atque plethoricæ, quippe quæ in genere ad congestiones pronæ existunt.

Phlegmaticæ autem magis subjecta sunt temperamenta phlegmatica, & de illo maxime participantia, quoad ætatem vero provectiores & senes: in quibus serosæ impuritates magis prævalent, generisque nervosæ debilitas cæteroquin occurrit.

XXXVI.

Subjectum speciale constituit cerebrum, cum reliquo genere nervoso.

SCHOL.

Cum enim hæ partes sine dubio illud constituent organum, per quod principaliter sensus & motus absolvuntur, sane negari nequit, quod eadem hic patiantur, quando nempe ab humoribus, copiose huc congestis, in ambitu suo per vasa expansa, tensasque membranas premuntur, ut officio suo rite fungi nequeant: unde compressis ita organis sensationis primariis, motus per nervos celebrandi impediuntur, nec non ideæ perceptæ principio agenti, ordine haud justo & confuso communicantur.

XXXVII.

Causa vertiginis materialis vel sanguis est, vel serum.

SCHOL.

In vertigine nempe sanguinea, sanguis causam constituit materiale proximam, dum hujus congestione aut decubitu, sanguifera vasa infarciuntur, & suo infarctu membranas extendendo, cerebrum comprimunt.

In vertigine vero phlegmatica, una cum sanguine feri, in sanguine hærentis, contingit major ad caput congestio, qua facta, eadem compressio cerebri oritur, verum simul humiditate serosa partes fibrosæ valde relaxantur, ut de cubitibus ulterioribus serosis tanto facilius concedant locum: unde quoque fit, ut ab hac causâ magis orientur vertigines habituales & inveteratæ.

XXXVIII.

Causam antecedentem vertiginis sanguinea constituit aliquando sanguinis spissitudo, aliquando ejusdem orgastica & expansoria commotio.

SCHOL.

Prius contingit in subjectis melancholicis, ubi sanguis spissior ad capitis confinia compulsus, per vasa capillaria tam promptum transitum non invenit, sed diutius illis inhæret, neque tam cito, quam par esset, regressum per venas invenire potest.

Posterius vero accidit in temperamento magis sanguineo, aut cholericis, præprimis si status plethoricus concurrat; & venæsectio negligatur: quippe quorum sanguis mobilis tenuis, atque particulis activis refertus existit, & a causis accessoriis, potibus v. g. spirituosis, motibus corporis exæstuatoriis, facile commovetur, atque orgastice expanditur.

XXXIX.

In vertigine pblegmatica tanquam causa antecedens agnoscipotest, vel temperamentum pblegmaticum, vel ætas senilis.

SCHOL.

Illud nempe, quatenus in ipso humores ferofi valde abundant ex naturali sanguinis crasi: hæc autem, quoniam in ætate senili negotium secretionum & excretionum debilius tardiusque, ex conditione fibrosarum partium procedit, ideoque impuritates mucidæ & ferofæ in humoribus totoque corpore accumulatur.

XL.

Occasionales vertiginis cujuscunque causæ, pro diversitate circumstantiarum, possunt esse diversæ.

SCHOL.

Referimus ad hanc causarum classem, partim phantasiæ atque memoriæ extraordinarias fatigationes: unde literati, & ex his concionatores, qui sermones suos anxie memoriæ mandant, valdopere hoc malo vexantur: nec non juniores personæ satis frequenter in scholis ad idem malum disponuntur: partim ebrietatem, quæ ad orgasticam sanguinis commotionem

nem

nem multum facit: partim ventriculi onerationem & prægravationem a cibis crudioribus ac dispeptis, quoniam prægravato ventriculo, nervi ipsius afficiuntur, & per horum consensum variæ circa principium nervorum excitantur motus pressorii & tractorii: partim quoque fumos exhalantes, sub respiratione attractos, ac vaporoso suo sulphure nervosum genus male afficientes, sanguinemque expandentes, quale quid aliquando accidit a vaporibus carbonum, nec non tabaci fumo: partim denique corporis voluntarias circumgyrationes, locorum præcipitium, aut aquarum vorticum adspæctus, nec non læsiones in capite aliquando perpeffas.

Tussis sicca juvenum ac plethoricorum.

XLI.

Non intelligimus sub hoc tussis sicæ titulo quamcunque tussim siccam, sed solum illam, quæ plethoricis junioribus personis, aut provectioris quoque ætatis subjectis (quatamen ex juventute progressa illam reportarunt) solennis esse solet.

SCHOL.

Ordinarie hæc tussis observatur, quando narium hæmorrhagia cessante aut suppressa, statu tamen plethorico manente, molimina congestoria circa pectus magis subsistunt, nec amplius caput petunt; unde oppletivus nascitur infarctus, partim in musculis pectoralibus, quæ inde in suo motu debito sufflaminantur, partim in ipsis pulmonibus, unde vesiculæ pulmonales ita oppressæ sub respiratione, neque tantum aëris capere, neque aërem admissum commode diutius detinere possunt, sed ad motum elisorium incitantur.

XLII.

Subjecta itaque hujus tussis sunt præcipue juvenes plethorici, quibus hæmorrhagiæ narium progressæ nunc emanferunt, & congestoria molimina circa pectus subsistunt: aut viri provectioris quidem ætatis, itidem plethorici, qui tamen principia hujus tussis jam in juventute experti sunt.

SCHOL.

SCHOL.

Viris enim alias in proveciore ætate secundum ordinem consuetum, tale quid haud facile obtingit, dum molimina sanguinis congestoria & excretoria tunc temporis magis jam ad inferiora vergunt: interim aliquando fit, ut talia subiecta plethorica in juventute tussim hanc experiantur, eique non ex legitimis pathologiæ principiis medeantur, & habitualement ejusmodi congestionem sanguinis ad pectus sibi concilient, quo facto per longum vitæ tractum talismodi tussim servant.

XLIII.

Subiectum speciale hujus tussis sunt partim ipsi pulmones, partim muscoli pectorales.

SCHOL.

Illi quidem, quatenus sanguinem, sub respiratione copiosius ingruentem, recipiunt, ab illo infarciuntur, distenduntur, ut aërem neque tam libere intromittere, neque ad debitum tempus detinere queant, motuque tussiculoso concutiuntur. Hi, quando non minus sanguinis infarctum patientes, in motu suo libero atque consueto impediuntur, ideoque thoracem magis comprimunt, atque pulmonibus ipsis & diaphragmati, debitum spatium se libere movendi & expandendi denegant, eoque ipso ad motum excussorium tanto citiorem fortioremque contribuant.

XLIV.

Causa hujus tussis proxima materialis est sanguis, tam intra pulmones, quam in musculis pectoralibus ultra modum restagnans, eorumque motum liberiorem, cum aëris liberiore ingressu & egressu, impediens.

XLV.

Ad antecedentes proximiores referimus plethoram, omnesque reliquas, quæ plethoram materialiter augere, aut organice commotam reddere possunt.

XLVI.

Remotiorum causarum titulum merentur tam hæmorrhagia

gia

gia narium progressæ, nunc cessantes, quam V.S. omiffæ atque neglectæ.

SCHOL.

Ab illis enim dependet consuetudo excretionis, & motus congestorii, cujus natura recordatur, novosque motus circa partem proximiorum suscipit, licet excretionis sinceræ finem neque positive intendat, neque obtineat.

Ab his autem plethora augmentum capit, præcipue si reliquæ causæ proximiores concurrant, caulamque impulsivam repetitarum commotionum constituit.

XLVII.

Occasionales causæ esse possunt variæ, quæ vel orgasmum sanguinis excitare, vel motum ipsius specialiter ad pectus invitare possunt.

SCHOL.

Ad priorem classem pertinent potus spirituosus & inebriativi, nec non corporis motus exæstuatorii, a quibus vel particula sulphuræ agiles, in sanguine jam præsentibus, in motum intestinum rapiuntur: vel novis accidentibus augentur.

Ad posteriorem referimus motus speciales, qui cum pectoris peculiari nisu suscipiuntur, & quibus in specie sanguinis major ad pectus decubitus invitatur: quorum pertinent ponderum graviorum cum pectoris nisu elevationes & gestationes, cantationes, vociferationes, & instrumentorum musicorum, flatu dirigendorum, abusus.

Phthisis.

XLVIII.

Phthisis est pulmonum in sua substantia ulcerosa corruptio, sub ulceratæ materiæ rejectione per tussim, consumptione totius corporis tabida, & febre hecticoidea sese manifestans.

SCHOL.

Consistit enim ipsius phthiseos verum formale sub initio quidem in dispositione pulmonum proxima ad ulcerationem, in majore autem ipsius progressu & perfectione, in actuali læsione continuitatis substantiæ

pulmonalis ulceratoria, erosione sua successively latius serpente, pulmonumque substantiam depascente: id quod maxime testatur ipsius materiæ ulcerosæ partim per tussim rejectio, partim in thorace & pulmonibus post mortem phthysicorum, reperta præsentia.

XLIX.

Subiectum phthysicos generale constituunt ut plurimum juvenes & adolescentes.

SCHOL.

Hippocrates phthysicos subiecta specialiter determinat, quod intra ætatis annum 18. & 35. occurrant. Ubi tamen sensus non est, quod alius ætatis personæ plane nunquam phthysi laborent, aut laborare possint; sed quamvis & juniores & seniores phthysici reperiantur, quod tamen hi non facile phthysici evadant ab illa congestionum internarum causa, sed potius ab aliis magis extraneis & occasionalibus, aut seniores ex ætate antecedente phthysin jamjam reportaverint, neque tam facile aut frequenter, quam dictæ ætatis personæ occurrant.

L.

Specialius subiectum phthysicos constituunt viri præ fœminis.

SCHOL.

Neque hic absolute sermo est, quod nullæ dentur fœminæ phthysicæ, sed docet nos quotidiana observatio, quod fœminæ phthysicæ longè rariores sint quoad numerum, in comparatione ad viros. Rationes hujus observationis si evictas quis desideret, illum ad dissertationem sub nostro præsidio habitam: de causis infrequentiæ phthysicos in sexu sequiore, remittimus.

LI.

Pars specialiter affecta alia non est quam pulmones.

SCHOL.

Comprehendimus hic totam pulmonum substantiam, cum autopsia multiplex nos doceat, vesiculas membranaceas, æque ac vascula sanguifera, & bronchiorum pulmonalium processus erodi, atque ulcerationi subjici, prout hoc non modo ex rejectione substantiæ parenchymaticæ sub tussi, sed etiam ex apertione phthysicorum defunctorum patescit.

LII.

Causa proxima & materialis hujus lesionis pulmonum in sua continuitate, est sanguinis in pulmonum parenchymate stagnantis, aut extravasati portio, in corruptionem falsam abiens, ac ulcerosam, acrimonia sua indies & per moram temporis pulmonum substantiam teneriorem aggrediens, erodens, & secum in corruptionem similem trabens.

SCHOL.

Notum quidem est ex iis, quæ alibi diximus, sanguinem extra motum fluxilitatis positum ac extravasatum, accedente præcipue calore, facillimo negotio in corruptionem putredinosa-sphacelosa, vel si res melius cedat, in apostematicam transire, prout in inflammationibus id satis frequenter videri licet. Quod autem hæc sanguinis stagnantis, aut subsistentis portio non in similem corruptionem ruat, sed in ulcerosam falsam, id dependet a materiali concursu humorum lymphatico-serosorum, qui in partibus membranaceis & glandulosis hic loci ordinarie fecernuntur, ideoque facili negotio sanguinæ stasi sese immiscunt, atque corruptionis motum fermentativo-putredinosum activum & agilem invertunt, infringunt, ac tardiores reddunt, ita, ut materia sanguinea, cum seroso-lymphali permixta, proprie ulcerationis hujus causam proximam materialem constituat.

LIII.

Causa proximior antecedens est vel simplicior, vebemens tamen & pertinax, sanguinis congestio & diuturnior in pulmonibus detentio restagnatoria: vel actualis extravasatio, sub hæmoptijca excretionem contingens.

SCHOL.

Sub illa enim partes membranaceæ distenduntur, relaxantur, & lymphatico-serosis decubitibus ansam majorem præbent: sub hac vero fit, ut cessante hæmoptysi, portio quædam sanguinis extravasati intra pulmones subsistat, & propter deficientem ulteriorem motum progressivum coaguletur, primamque ad corruptionem dispositionem subeat,

quæ per se ad inducendam læsionem pulmonis ulteriorem sufficere posset: præterea tamen ulterius sæpe augetur, si forsitan novæ & repetitæ restrictoriæ congestiones e reliquo corpore ad pulmones, vel sub recrudescente hæmoptysi, vel sine hac ex consuetudine motuum, imo interdum sub intentione qualiscunque discussionis & resolutionis partis subsistentis accedant.

LIV.

Ut remotiorem causam antecedentem hic considerare possimus plethoram, vel physica mole peccantem, vel commotam, cum omnibus illis causis, quæ plethoram augere, fovere & commovere possunt.

SCHOL.

Plethora enim ut causa communis & continens congestionum & restagnationum est consideranda: ad reliquarum vero classem refertur diætâ lautâ, plena, cum vita otiosa, plethoram fovente; magis specialiter autem huc referre possumus ex diæreticis, potus vinosos, spirituosos, abusive assumptos, qui partim plethoram in genere commovere, partim majorem humoribus diâcrasiam sulphureo-acrem contrahere solent.

LV.

Aliquando etiam tam adstringentium, quam expectorantium intempestivus usus, ad hanc causarum classem referri meretur.

SCHOL.

Priorum quidem in eo casu, ubi actualis hæmoptysis præcessit, & per ejusmodi remedia repente sedata fuit, quo fit, ut itidem portiones extravasatæ facile incarcerationentur, coagulentur, & ad subeundam corruptelam disponantur.

Posteriorum vero, quando ex errore medico sub congestionibus sanguineis oppletoriis, & hinc subsequente tussi, sive sicca, sive humida, expectorantia diuturno usu adhibentur, quo fit, ut tonus partium fibroso-membranacearum relaxetur, debilitetur, decubitus humiditatis ferosæ ad pulmones invitetur, ejusque corruptio salsa acris, his partibus maxime noxia, mora temporis inducatur, quæ postmodum exulcerationem dictarum partium producit.

LVI.

Non minus huc pertinent excretionum sanguinearum progressarum suppressiones: aut hæreditaria dispositio.

SCHOL.

Ratione primi itaque in considerationem veniunt, in utroque sexu hæmorrhagiæ narium, præcipue si largiores, imo enormes fuerint, & postmodum penitus supprimantur, manente statu plethorico: in sequiore vero sexu negotium menstruum turbatum, quod aliquando regurgitationibus ad pectus, & excretioni hæmoptycæ ansam præbet.

Dispositio tandem hæreditaria, partim in partium solidarum conformatione congenita, partim in simili cum parentibus dispositione ad motus consistens, multum hic quoque confert, si nempe reliquæ causæ proximiores accedant, ut tanto promptius atque facilius hæ in actum deducantur, aut noxios effectus edant.

LVII.

Ad occasionales causas maxime referimus potus frigidus, intempestive assumtos: motus corporis exagitationios, pectorisque concussorios: ut & exhalationes corrosivas causticas, sub respiratione attractas.

SCHOL.

Noxios potus frigidi, post exagitationem & exastuationem corporis vehementiorem assumti, præprimis glaciati, sanguinem & humores coagulando, stasesque repentinas excitando.

Motus corporis violentiores, tam sanguinis orgasmum concitando, quam eundem in pulmones vehementius, magis impellendo, quam transpello, aliquando sanitati adversantur: ante omnia autem ejusmodi motus huic adfectui favent, sub quibus pectus in specie afficitur: quorum pertinent ponderum graviorum gestationes aut elevationes, pectoris contusiones, quibus vel vasculi cujusdam ruptura, extravasatio, & stasis humorum provocatur; vel ad minimum humorum decubitus invitatur: quo intuitu etiam considerationem meretur tussis violentior aut diuturnior, motu concussorio & expansorio pulmones ad majorem receptivitatem materiæ congestæ & allabentis disponens.

Exhalationes corrosivas & causticas quod attinet, aliquando contingit, ut vel a lithantracum fumo, vel in metallifodinis, aut laboratorii chymicis, ejusmodi exhalationes cum respiratione attractæ, pulmones feriant, eorumque substantiam lædant.

Nec possumus, quin pulverum gypseorum partes per respirationem attractas hic accusemus; quippe quæ tunicas constringendo, stagnationes & stases hinc inde in pulmonibus excitant, eoque ipso dispositionem ad phthisin relinquunt.

Dolores nephritici spurii.

LVIII.

Dolores nephriticos spurios vocamus illos, qui sub specie dolorum tractoriorum, contusoriorum, spasticorum, intercurrentium quoque lancinatoriorum, in regione lumbari atque renali, transitorie quidem, sed frequentius recurrendo, sese exerunt; sæpeque a motu corporis flexorio, aut alio exacerbantur, & pro veris nephriticis aut calculosis, qui tamen non sunt, explicantur.

SCHOL.

Quemadmodum de congestionibus sanguineis completis, ad pectus fientibus, asseruimus, quod infrequentiores sint, ita ex opposito magis familiares sunt, sicut excretiones, ita quoque congestiones in abdominis regione, & circa ipsius viscera, tam venæ cavæ, quam venæ portæ, & quidem huic præcipue, contigua.

Si circa venæ cavæ viscera oriantur congestiones, respiciunt ut plurimum negotium hæmorrhoidum externarum, cum autem hæc rarius ad perruptionem sinceram, propter loci excretionis inconvenientiam, perveniant, tanto promptius faciliusque succedunt regurgitationes congestoriæ & stagnatoriæ ad partes confines: unde tunc facillime patiuntur renes, qui variis affectibus molestis ex hoc fundamento subjiuntur, & quidem hoc præcipue in principio congestionum, circa abdomen obtingentium, & a pectore successive descendentium, per simpliciores infarctus, partim in ipsis renibus, partim in musculis, iisdem proxime vicinis.

LIX.

Subjectum horum dolorum constituunt persona plethorica, et aetatem ut plurimum agentes virilem viridiorem.

SCHOL.

Circa hanc enim ætatem ordinariæ sanguinis motus congestorii successive descendunt a pectore, versus inferiores partes, & ad venæ cavæ confinia: plethoricus autem status, materiam congestionis ipsam, facilioremque congestiorum motuum occasionem suppeditat.

LX.

Subjectum speciale horum dolorum constituunt partim renes, partim musculi vicini.

SCHOL.

Non equidem omni tempore utraque pars simul patitur, sed alterutra; si enim motus illi congestorii sanguinis profundius circa partes internas hæreant, tunc magis ab infarctu aut regurgitatione afficiuntur renes, si autem extrinsecus magis motus illi versentur, musculi etiam lumborum regionem occupantes, principaliter patiuntur: ita tamen, ut una pars alteram facili negotio in consensum trahat dolorum.

LXI.

Causam hic proximam materialem aliam baud agnoscimus, quam sanguinem circa renum confinia restagnantem atque congestum, sub intentione natura, excretionem hæmorrhoidalem forsitan per externa vasa hæmorrhoidalia provocandi.

SCHOL.

Quod enim vasa hæmorrhoidalia externa connexionem aliquam habeant cum venâ cava, atque visceribus cum hac connexis, nemo est, qui dubitat: si itaque motus ad vasa hæmorrhoidalia externa quidem tendant, excretio autem ob integumentorum densitatem procedere nequeat, facile major per venam cavam ad renes restagnare potest sanguinis copia, præcipue si forsitan ex causis occasionalibus spasticæ tractiones supra renes præsto sint, ulteriorem promptum regressum impediunt.

Hinc

Hinc si molimina hæc congestoria vehementiora existant, diutius persistant, aut a causis occasionalibus specialius foveantur, ut ad perruptionem sanguineam hic perveniant, facile hinc ortum ducit mictus cruentus, de quo sub hæmorrhagiis locuti sumus, quando nempe a vasis hæmorrhoidalibus externis, exitum sanguini non concedentibus, sanguis ad venæ cavæ truncum, eique adjacentes emulgentes venas, renesque regurgitat, atque perruptionis locum invenit, ut per pelvim & uretheres ad vesicam defluere possit; vel quando in proxima vicinia, per illa vasa, quæ ab iliacis ad vesicam properant, atque cum hæmorrhoidalibus externis connexionem habent, sanguis ad vesicam retrocedit, aut transit, dicta vasa expandit, atque in vesicam proxime effunditur: quod tamen non ita familiariter contingit, propter densiorem vesicæ, præ renibus structuram, minoremque horum vasorum capacitatem.

Quod si vero hæc perruptio non succedat, congestiones tamen ad & circa renes sæpius repetantur, aut diutius continuentur, facili negotio hinc ortum capit nephritis simplex, vel levior infarctus inflammatorius, in exteriori quasi renum substantia hærens, variis quidem symptomatibus molestis stipatus, sed facilius cedens, & non ita prompte in corruptionem, sanguineis stasibus familiarem, proclivis, quamvis alia consecraria, non minus molesta, ac sæpius periculosa & fontica, haud raro post se relinquat.

Nephritis calculosa & calculus renalis.

LXII.

Nephritis, quam calculosam vocamus, non est morbus per se existens, sed symptoma, a calculo renali causatum.

SCHOL.

Quamquam enim nephritis simplex inter inflammationes locum suum habeat, & hoc respectu in pathologia æque ac in praxi separatim ut morbus considerari debeat, nihilominus tamen illa distinguitur a nephritide calculosa, eam ob rationem, quod hic calculus, aut sabulum calculosum, morbum primum constituat, suæque præsentia dolores nephritico-inflammatorios excitet, & tanquam symptoma producat. Unde hic

hic loci nephritis nihil aliud est, quam inflammatio symptomatica cum dolore in rene alterutro, a calculo aut sabulo calculoso, intra substantiam renum hærente, causata atque excitata.

LXIII.

Calculus renalis est concretio substantia lymphatico-serosa cum salso-pingui, in limosam materiam, a prævia renum exulceratione leviore ortum ducens.

SCHOL.

Hæc materia limosa, si in renibus per tempus notabile quieta manet, & humiditas ab illa secedit, successive exsiccat in substantiam friabilem, arenosam, sub sabuli titulo sæpissime cum urina prodeuntem. Quando autem diutius in renum cavitate persistit, & successu temporis, stillante semper illa materia mucido-lymphatica, per coacervationem quasi crustarum aut lamellarum augmentum capit, his lamellis sibi invicem adhærentibus & cohærentibus, majus concrementum inde emergit, quod demum calculi renalis nomen gerit.

LXIV.

Subiectum calculi renalis ordinarie sunt viri præ fæminis, sique plethorici, sanguinei, aut sanguineo-cholerici.

SCHOL.

Non equidem asserimus, quasi sexus sequior plane liber sit a calculi renalis proventu, sed infrequentiam saltem majorem indigitamus, & quidem ex iisdem fere causis & rationibus, quas circa phthisin allegavimus: unde maxime evenit, quod fæminæ ut plurimum tum demum nephriticæ & calculosæ evadant, quando menses cessare incipiunt; aut, si maturius ab hoc malo vexentur, dispositio hæreditaria vel menstrui fluxus errores subsint.

Temperamenta vero nominata quod attinet, illa præ reliquis partim ad statum plethoricum inclinant, causamque remotiorem suppeditant: partim laxitate texturæ & stricturæ partium fibrosarum facilius stagnationem recipiunt, nec non ad motus congestorios suscipiendum prona existunt.

LXV.

Partem affectam, in qua calculus renalis generatur, constituunt renes.

SCHOL.

Quando enim congestio sanguinea ad renes, vel sæpe, vel diu, & pertinacius contingit, renum substantia facile dilatatur, expanditur, atque in tono suo debilitatur, unde simul tunc proficiscitur major faciliorque humorum quoque seroso-lymphaticorum ad has partes decubitus atque affluxus, quippe quorum ex parte secretioni renes sunt dicati: e quibus adparet, æque facile serosam stasin hic intra substantiam renalem contingere, eamque facillimo negotio in corruptionem falsam degenerare, quæ haud difficulter renalis substantiæ interioris læsionem superficialiariam ulceratoriam producere apta est.

LXVI.

Causa materialis proxima calculi renalis est substantia lymphatico-serosa, cum substantia urinae salino-pingui in concretum tale lapidosum concrefcens, atque topbaceum tale magma formans.

SCHOL.

Facta enim superius dicto modo superficiali ulceratione in aliqua renis parte, perpetua ibi contingit transudatio humoris lymphatico-serosi, cui accedit ex urina perpetuo secreta, falsedo pinguis, quæ cum illo coalescens, materiam limosam atque tenaciorem format, sub urinae excretionem frequentius sese exferentem, & tandem, dilabente humiditate aquea, friabile aut solidescens corpus formantem.

LXVII.

Causa antecedens proximior est ipsa in renibus facta læsio continuitatis, per ulcerationem leniorem inducta.

SCHOL.

Et hæc quidem ortum ducens a congestione ad renes, tam sanguinis, quam cum sanguine humoris lymphatico-serosi, e quorum stagnatione permixta corruptio falsa & ulcerascens ortum duxit.

LXVIII.

LXVIII.

Remotiorem & procatarteticam causam constituunt tam molimina hæmorrhoidalia, progressum non invenientia, quam hæmorrhoides alias consuetæ, nunc suppressæ.

SCHOL.

Prius quidem maxime contingit sub negotio hæmorrhoidum externarum, quippe quod ordinarie quasi in moliminibus sine successu consistit, unde tanto facilius sanguinis regurgitationes per venam cavam ad renes ortum ducunt, calculumque producunt. Alterum potius intelligendum est de hæmorrhoidibus internis, quando ante illarum proventum forsân calculosi insultus adfuerunt, per hæmorrhoidalem fluxum sedati, ab illarum suppressione vero iterum excitati.

LXIX.

Occasionales causæ, a diætâ & regimine desumendæ, sunt variæ.

SCHOL.

Referimus autem ad hanc classẽ 1. diætã, tam nimis calidã, atque vinosã lautã, orgasticis sanguinis commotionibus ansã præbentem, quam salinã nimis & dispeptã, cruditatibus mucidis & viscidis viã sternentem.

2. Motus corporis exæstuatorios universãliores, in specie autem renũ succussatorios, per equitationes atque vecturas, quibus decubitus sanguinei magis ad renes invitantur, & contumaciores congestiones provocantur.

3. Medicationes improvidas atque intempestivas, per remedia calidiora lithonryptica & diuretica, interne & externe applicata, quibus motus ejusmodi exagitorii in specie ad & circa partes affectas invitantur.

4. Dispositionem hæreditariã, quibus omnibus ultimo loco adjungimus animi pathemata iracunda atque terrificã, non quidem eo respectu, quasi ad producendum calculum positive atque directe aliquid facerent, sed quatenus potius exacerbationi & recursum paroxysmorum calculosorum inferviunt ac favent.

Renum apostema & ulcus.

LXX.

Apostema aut abscessus renum est collectio materiae purulenta intra substantiam renalem, a stasi sanguinea, in corruptionem apostematicam abeunte, profundiore.

LXXI.

Ulcus renale est collectio materiae sanioso-ulcerosa intra renum substantiam, a stasi serosa-sanguinea profundioro, in corruptionem salsam ulcerosam transgressa.

SCHOL.

Generaliter uterque affectus ab iisdem materialibus antecedentibus, nec non plurimis occasionalibus causis, ortum ducit, a quibus antecedentem deduximus; ita ut particularum hic pathologiam repetere haud necesse sit: interim tamen intercedit gradus differentiae, ratione ipsius congestionis in se spectatae: sicut enim in calculo renali stasin illam magis circa interiorem renum superficiem, & in substantia medullari, suspicari licet, quae levem exulcerationem aut excoriationem quasi post se trahit, ita in his affectibus in genere, profundioram veramque stasin humorum in substantia renum corticali supponere fas est, quae corruptio in eis speciem subit.

LXXII.

Quamvis generaliter eadem subsit utriusque affectus causa antecedens, nihilominus tamen specifica affectuum differentia a causa specialissima diversa dependet.

SCHOL.

Ad apostema enim requiritur magis congestio purior sanguinea, quae praegressa inflammatione in abscessum transit, atque in materiam purulentam transmutatur, quae vel diu intra membranas renum detinetur, vel interiorem perumpendo sub urinae excretionem ad vesicam descendit, & per illam simul excernitur.

Ex opposito ad ulceris veri formationem requiritur sub illa stasi sanguinea accessus materiae lymphatico serosae in largiore quantitate, quae

quæ salina sua indole aliam corruptionis speciem subit, dum activas alias atque sulphureas sanguinis particulas muciditate sua involvit, earum agilitatem invertit, ideoque corruptionem salfam prævalere facit, quæ tardius procedendo, substantiæ renali inimica existit, eamque erodendo ac successive depascendo aggreditur, idemque cum apostemate fatum habet, ut vel diutius intra membranas renales hæreat, vel exesa tandem interiore, ad pelvim & ureteres, & per hos ad vesicam delabatur, e qua sub urinæ emissionem simul sub forma mucii quasi tenacioris & saniosi excernitur.

Hæmorrhoides cæcæ.

LXXIII.

Hæmorrhoides cæcæ sunt intumescencia vasorum hæmorrhoidalium externorum, a sanguine in illis stagnante, ut vesicularum instar circa limbum intestini recti, turgent, tument, & pro re nata dolent, imo inflammentur.

SCHOL.

Hæmorrhoides has cæcas ab externis vasis hæmorrhoidalibus dependere, testatur ipse aspectus, dum in ambitu externo intestini recti hærent, quorsum ultimæ in hac regione venæ cavæ propagines, ab iliicis internis provenientes, terminantur, atque sub illa tumescencia tanto facilius sedem suam diutius occupant, quo magis ab integumentorum externorum densitate, earum perruptio & sanguinis fluxus impeditur.

LXXIV.

Distinguuntur hæmorrhoides cæcæ in turgentes, & tumentes ac dolentes.

SCHOL.

Turgentes ex eo agnoscuntur, quando vascula, sanguine repleta, ab infarctu hoc quidem turgent, mollitiem tamen sub tactu monstrant, sanguine quasi livido per cuticulam ambientem transparente, nec dolorem intensum ac acerbum inducunt: cum ex opposito tumentes atque dolentes non modo infarctum, sed stasin sanguineam veram incarceratam pro fundamento habeant, verumque quasi furunculum majorem hic constituent,

tuant, cruciatus summos, cum inflammatione ac dolore pulsatili lancinante ardente producant.

LXXV.

Subjecta affectus hujus molesti sunt ut plurimum aetatis virilis personæ, plethorica, & viri præ fœminis.

SCHOL.

Ætatem quod concernit, quatenus huc conspirat, fundamentum positum est in legibus naturalibus congestiorum & excretiorum moruum, de quibus alibi jam dictum est: quod autem sexus nobilior magis sit expositus huic affectui, id maxime dependet ab evacuationibus menstruis, sequiori sexui familiaribus, & in nobiliore deficientibus. Interim tamen fœminæ aliquando etiam experiuntur hæmorrhoides cœcas, præcipue turgentes, in statu gravido, a compressione vasorum iliacorum, regressum sanguinis impediente.

LXXVI.

Pars affecta sunt venæ hæmorrhoidales externa, ita tamen, ut ambiens cutis externa, anique sphincter, in consensum trabantur doloris.

SCHOL.

Si enim congestorii motus tractu temporis atque annorum circa venam cavam deorsum magis tendant, aut superiora non petant, neque propinquior, neque commodior ipsis suppetit locus, quam circa intestinum rectum, ejusque limbum exteriorem, in quo hæmorrhoidales venæ externæ terminantur, tanquam ultimæ venæ cavæ in hac regione propægenes, ab iliâ internis provenientes.

LXXVII.

Causam materialem proximam constituit sanguis in venis hæmorrhoidalibus, stagnans in turgentibus: stasi autem vera correptus in tumentibus.

SCHOL.

Testatur enim de sola restagnatione sanguinis, tuberculorum molities, faciliorque discussio cum minore dolore; quippe quæ conjunctim fluxilitatem sanguinis indicant: sicut ex opposito stasi ipsam, tuberculorum

lorum durities, gravissimus dolor, & quidem pulsatilis, de transitu in suppurationem testans, declarant.

LXXVIII.

Causæ antecedentes generaliores, in moliminibus congestoriis, & restagnatoriis fundatæ, facile ex antecedentibus repeti & applicari possunt.

LXXIX.

Occasionales causas merito ponimus, partim in externo motu sanguinis ad hæc loca invitatorio, partim in vasorum iliacorum internorum compressione: partim denique in præpostera medicatione interna.

SCHOL.

Primum contingit per equitationes diurnas, sæpius repetitas, aut super ephippia molesta, atque incommode fabrefacta celebratas, quibus hæ partes speciatim atteruntur, nec non in tono suo debilitantur, ut decubitus tanto majorem locum concedant, qui tanto facilius procedunt ac succedunt, si forsitan in superiore regione ex alia quacunque causa, vel spastica restrictio, vel passiva compressio vasorum, qualis a scybalis induratis oriri solet, concurrat.

Alterum præcipue evenit apud foeminas gravidas, quando imprimis sub ultimo gestationis tempore, a mole foetus grandioris dicta vasa, æque ac ipsa vasa hæmorrhoidalia externa comprimuntur, eoque ipso sanguinis regressus sufflamatur, ejusque redundantia ad vasa infima intestini producitur.

Tertium observare licet, post usum præposterum aut nimium remedium aloëticorum aut crocatorum & elleborinorum, quippe quæ præcipue in statu plethorico, sanguinem partim generaliter turgefaciunt, partim magis specialiter quoque ad intestinum rectum promovent.

Malum hypochondriacum, & hystericum.

LXXX.

Malum hypochondriacum, & hystericum consistit in syndrome

drome motuum anomalorum sanguinis, circa systema venæ portæ variis restagnationibus, varia quoque multaque symptomata spastica & flatulenta pro diversitate partium affectarum, & sub-jectorum, secum ferente.

SCHOL.

Cum enim vena portæ situm suum habeat in abdomine, partibusque in hac cavitate contentis plurimis ac principalioribus vasa venosa largiatur, neque cum reliquo systemate venoso immediatum commercium habeat, quod ad promptiorem sanguinis progressum continuandum sufficeret, facili negotio ex variis restagnationibus & regurgitationibus ipsius, tot tantaque symptomata molesta, in abdomine & sub hypochondriis oriuntur, prout nempe una aut altera pars ibi contenta, præ altera patitur. Ita enim, si intestina magis feriat congestio, in universo abdomine sese exerunt spastica illæ motitationes, tractiones, flatulentia, colicæ passionis: si circa hepar magis hæreat congestio, hujus infarctus, dextrique hypochondrii expansio sequitur. Quodsi vero ad lienem regurgitet sanguis, facilius in sinistro hypochondrio sentiuntur molestia, id quod etiam in utroque latere evenit, si ex intestinis speciatim colon præ reliquis afficiatur.

Si altius ascendit congestio, circa ventriculum ejusque confinia, molesta sese exerunt symptomata, ibique flatulentia anoterica, spasticis torsionibus, pressionibus, tensionibus, nec ita raro ipso vomitu cruento sese manifestant. Ad intestinum rectum vero, aut uterum se extendens congestio sanguinea, nec promptum liberumque exitum inveniens, dolores tractorios, spasticos, rheumaticos, pressorios tensivos producit, in regione ossis sacri, intestini recti, aut pubis, & ex omnibus hisce circumstantiis satis demonstratur, fundamentum pathologicum omnium horum pathematum quærendum esse in nexu congestionum sanguinearum, circa venam portæ obviarum.

LXXXI.

Denominatio hujus adfectus desumpta est partim a loco corporis, in quo agrotantes potissima symptomata experiuntur molesta, partim a parte speciali, qua vulgo in consensum trahi creditur.

SCHOL.

SCHOL.

Hypochondriaca enim passio dicitur, quoniam in hypochondrium regione, sub costis spuriiis maximas tragœdias, spasticis tractionibus, ac flatulentis colicisque pathematibus ludit, a visceribus, sub hypochondriis situm habentibus, potissimum afflictis.

Hysterica autem passio vocatur, quoniam in sexu sequiore, uterus, græcis *ὑστέρα*, vel *ὑστέρα* dictus, una afficitur, atque in consensum trahitur, ita ut ab illius afflictione, reliqua pathemata vel excitentur, vel graviora reddantur: unde strictiori nomine hypochondriacæ passionis titulum apud viros, hysteriæ vero apud fœminas tuetur, quamquam de cætero essentialiter affectus sit idem & unus.

LXXXII.

Subiecta hypochondriaci mali, strictiore termino sumti, 1. viri sunt præ fœminis, sicut hysterici mali subiecta solitarie fœminæ constituunt. 2. Respectu temperamentorum illæ maxime affliguntur personæ, quæ ad melancholicum inclinant, aut potissimum de illo participant, 3. Ratione ætatis tales maxime observantur personæ, huic malo subiectæ, quæ annum circiter vigesimum, aut vigesimum quintum agunt, simulque plethorica existunt.

SCHOL.

1. Primum assertum fundatum est in distinctione superius suppositata, & a parte specialius affecta desumpta, magisque ad definitionem nominalem spectat.

2. Alterum, fundamentum suum habet in conditione partium fluidarum & solidarum, his temperamentis magis minusve familiari, progressum sanguinis per hæc loca impeditiorem reddente, partim a materiæ movendæ spissitudine, partim a solidarum partium faciliore strictura dependente.

3. Ultimum pro rationis fundamento supponit consuetum naturæ ordinem, quo molimina congestoria & restagnatoria sanguinis circa hæc tempora, magis magisque versus abdomen vergunt, ideoque hisce pathematibus prima principia largiri possunt. Ubi tamen, ratione fœ-

minarum malique hysterici, non possumus, quin aliquam exceptionem addamus: quod nempe hæ, quamdiu mensium negotium apud illas viget, haud facile huic malo subjiciantur, sed tum demum ab illo vexentur, quando circa mensium cessationem versantur, eamve passæ sunt.

LXXXIII.

Subiectum speciale unicum & certum hujus adfectus determinari nequit, cum plures in abdomine situm habentes partes, aliquando conjunctim, aliquando seorsim adsiciantur, pro diversitate motuum atque symptomatum presentium, aut concurrentium.

SCHOL.

Fundamenti loco enim hic notandum est, quod vena portæ situm suum suamque distributionem habeat per totum mesenterium & mesocolon, ibique dividatur in truncum, ramos suos potissimum ad hepar exporrigentem, atque in illo innumeris ramificationibus sese explicantem, ante sui ingressum vero in hepar, partim venam gastricam dextram, partim duodenalem, & aliquando pancreaticam, emittentem: & in ramos duos, quorum dexter omnes intestinorum mesaraicas venas, cum epiploica dextra, & hæmorrhoidali interna; sinister vero, qui etiam splenicus vocatur, & lienem adit, tam gastricas, quam epiploicas varias, gastro epiploicas, coronariam ventriculi, vasa brevia, & ordinarie pancreaticam, aliquando etiam extra ordinem, hæmorrhoidalem internam format atque constituit.

Ab hæmorrhoidali interna quoque proficiscuntur in sexu sequiori famuli ad uterum, cum reliquis ipsius vasis sese miscentes. E qua venæ portæ distributione facile elucescit, variis in locis ac partibus ei contiguis, non modo congestiones restagnatorias, sed & perruptiones & excretiones sinceri sanguinis contingere posse: siquidem abhinc dependet excretio sanguinis sincera per ventriculum sub vomitu cruento, per vasa tam previa, quam reliqua gastrica, succedente: per intestinum rectum sub hæmorrhoidum internarum fluxu, & tandem per uterum, sub fluxu tam menstruo, quam lochiali.

Harum

Harum excretionum ultimæ tres ita comparatæ sunt, ut placide & ordinate, sine molestiis succedere, statumque ordinem in adfuetis servare possint, & soleant, nisi impedimentum aliquod vel ex humoris, vel ex viarum vitio intercedat. Si autem impedimentum tale in uno alterove subjecto occurrat, hæc excretionem per inferiora celebrandas, sufflaminans, cæteroquin tamen materia excernenda & evacuanda quantitate abundet, restagnatio & regurgitatio facili negotio ad superiora V. P. vasa contingit, eaque sanguine infarciuntur, & turgent, quod fit in intestinorum tractu & mesenterio, circa hepar, lienem, pancreas, atque ventriculum ipsum, vid. Schol. Th. LXXX.

LXXXIV.

Causam materialem & principaliorem molesti hujus affectus declaramus sanguinem, circa consinia venæ portæ stagnantem, hinc inde regurgitantem: minus principalem vero, primarum viarum cruditates, flatibus ansam præbentem, ita ut una harum causarum alteram facile in actum deducat.

SCHOL.

Sanguinem quod attinet, hic ille peccare potest, tam generali abundantia, a qua etiam horum vasorum infarctus atque repletio dependet, ipsius promptum progressum impediens: quam spissitudine, tanto magis progressum per hanc venam ejusque vasa exiliora sufflaminante.

Primarum viarum cruditates in tantum hic conspirant, ut non modo humoribus etiam plures ad spissitudinem disponentes particulas largiantur, sanguinemque magis impurum reddant; sed cum ex illis primario flatu ortum capiant, hi ventriculum & intestina expandunt, expansione partim symptomata molesta creant, partim vasa sanguifera, substantiæ intestinorum interspersa, comprimunt, sanguinis per illa motum impediunt, restagnationes ad partes vicinas causantur, & ad spasticas stricturas motionesque primam præbent occasionem.

LXXXV.

Causam antecedentem proximiorē querere licet, in viscerum abdominis partim atonia, partim strictione.

SCHOL.

Respectu ventriculi & intestinorum enim ordinarie concurren-
tia, undecunque illa etiam orta fuerit; hac enim præsentē, non modo
ipsis flatibus locum, sed sanguini quoque, per vasa, illorum substan-
tiam perreptantia, adveniēti, liberius stagnandi spatium concedunt,
unde vasa ipsa infarctum patiuntur, distenduntur, majusque sanguini
spatium largiuntur. In liene non minus adest aliquando ejusmodi ato-
nia & relaxatio, ita ut haud raro infletur atque turgescat.

Respectu reliquorum viscerum, hepatis puta, pancreaticis, uteri,
nec non ipsius quoque lienis, frequentissime occurrunt illorum constri-
ctiones & angustationes præternaturales, quæ promptum sanguinis tran-
situm impediunt, eamque ad regurgitandum versus intestina disponunt;
unde in his reciproci spasmi oriuntur, qui iterum ad flatuum, si non
productionem, tamen circumagitationem vagam atque molestam di-
sponunt.

LXXXVI.

*Ad remotiores antecedentes causas referimus 1. Tempera-
mentum ut plurimum melancholicum, aut de illo maxime parti-
cipans. 2. Diætæ vitia. 3. Potuum defectum. 4. Præposteras
aliquando commissas aliorum morborum prægressorum curationes.*

SCHOL.

1. Melancholicum temperamentum præcipue, tam sanguinis spissi-
tudine, quam fibrarum rigiditate laborat; cui succedit cholericum, si
illi jungatur, cum ad motuum spasticorum exacerbationes sit admodum
pronus.

2. Diætam hic potissimum in genere accusamus, ex parte plenam
lautamque, plethoram foventem & augmentem: ex parte etiam dissep-
& viscidam, crasim sanguinis & humorum invertentem, multasque im-
puritates, obstructionibus viscerum faventes, suppeditantem.

3. Spe

3. Specialiter magis hic symbolum confert potuū sufficientium aut sufficienter diluentium defectus, quo fluxilitas sanguinis imminuitur.

4. Refertur huc merito præposterus adstringentium abusus, sive illa adhibita sint in curatione hæmorrhagarum, sive alvi profluviolorum, sive denique febrium, præcipue quartanæ, quippe quæ vasa visceraque constringunt, & coarctando sanguinis progressum impediunt.

LXXXVII.

Ut occasionales causas consideramus, tam vite genus sedentarium & speculabundum, quam animi pathemata graviora.

SCHOL.

Illud enim vel simpliciter statum plethoricum, vel per secretionum & excretionum sufflaminationem, variarum heterogenearum partium augmentum fovet.

Hæc inter præcipue ira, mœror, ac terror sunt nominandi. Sicut enim ira ad varias motuum exagitationum anomalias producendas apta est, ita mœror ac terror præcipue ad restrictiones spasticas, motuum præposteras remissiones & suppressiones, humorumque condensations, ac secretionum debitarum sufflaminations disponunt, eoque ipso varios viscerum infarctus producant.

Scirrhus hepatis atque lienis.

LXXXVIII.

Scirrhus horum viscerum est tumor illorum induratus, ordinarie tactu etiam dignoscendus, ab incarceratione, stasi & exsiccatione humorum in ipsis ortus.

SCHOL.

Conjungimus, non sine ratione, utriusque visceris scirrhum in hæc tractatione, quoniam essentialiter, neque ratione formalitatis, neque respectu causarum differunt, sed differentia intercedens in sola parte specialiter affecta fundata est. Quod autem hic scirrhus tumor sit, docemur ab intumescencia & elevatione non modo visceris nominati, sed simul

successu temporis, hypochondriorum & regionis particularis, ubi viscus alterutrum situm habet, nec non ex ipsius duritie non modo continua, sed successive increbescente, quæ durities increbescens & permanens, sine permutatione in statum apostematicum aut ulcerosum, primarium & cardinale signum constituit scirrhi.

LXXXIX.

Distinguitur scirrhus in exquisitum, & non exquisitum.

SCHOL.

Desumitur hæc distinctio partim ab indole, partim a durationis tempore. Exquisitus enim, aut inveteratus ac indolens scirrhus ille dicitur, qui diuturniore temporis mora eo pervenit, ut materia incarcerata scirrhum producens, extra omnem motum localem posita sit; neque in parte adfecta motus tractorii, & hinc sensationes dolorificæ amplius percipiuntur; cum ex opposito scirrhus non exquisitus, dolens, aut incipiens, ille audiatur, qui adhuc magis in fieri constitutus est, & ubi, materia aliquatenus adhuc mobili existente, motus in parte adfecta adhuc sentiuntur intercurrentes, & ab illis dependentes puncturæ aut dolores per vices recurrentes, sub quo statu durities quoque quoad gradum minor observatur.

XC.

Porro scirrhus distinguitur in sanguineum & phlegmaticum.

SCHOL.

Hæc distinctio a causæ materialis diversitate desumpta, potissimum fundamentum habet in diversitate temperamenti subjectorum, secundum quam vel sanguis purior stasi correptus ac incarceratus scirrhum sanguineum, materia serosa mucida autem sanguini præpollenter admixta, phlegmaticum scirrhum producit. Id quod etiam majore jure adplicari potest ad hepatis scirrhum, præ scirrho lienis: cum notissimum sit, hepar, tanquam organum secretionis ac depurationis lymphatico-serosis quoque stasibus subjici posse.

XCI.

Subjecta scirrhi borum viscerum ut plurimum sunt tempera-

menta

ramenti melancholico-cholerici, melancholico-sanguinei, melancholico-phlegmatici aut purioris melancholici, & phlegmatici personæ, quoad ætatem tamen diversæ.

SCHOL.

In omnibus enim hisce temperamentis ex naturali dispositione sanguis vel spissitudine notabili, vel mucositate laborat, eoque ipso ad stasiles facilius subeundas dispositus existit: nec minus partes solidæ vel ad strictureas spasticas inclinant, tantoque facilius data occasione, humorum incarcerationibus patrocinantur, vel atonia aliqua decubitus humorum favent.

XCII.

Subiectum speciale est vel hepar, vel lien.

SCHOL.

Prout nempe alterutrum horum viscerum affligitur; ita tamen, ut vel totum viscus scirrhusa induratione obfideatur, vel aliquando saltem quoad partem ab illa occupetur.

XCIII.

Causam materialem proximam constituit, pro diversitate scirrhi, vel sanguis purior, vel humor lymphatico-serosus sanguini quidem permixtus, sed in illa mixtione præpollens.

SCHOL.

Ille quidem in scirrhuso sanguineo: hic autem in phlegmatico. Portio nempe dictorum humorum in modo dictis visceribus stasi correpta, & extra mobilitatis spheram posita, spissior tamen, & agilioribus particulis orbata, successive portionem tenuioris feri, hæcenus ipsius fluxilitatem conservantis, amittens, ideoque ad siccitatem quasi deveniens, sanguiniquæ succedenti transitus viam præcludens, tractu temporis eundem ad similia fata trahit, unde tumor horum viscerum successive increbescit, augetur & indurescit.

XCIV.

Causam antecedentem proximiorum partim constituit humorum congestio, partim visceris specialiter affecti specialis conditio.

SCHOL.

SCHOL.

Congestio in culpa est, dum sanguis, & cum sanguine aliquando materia quoque lymphalis aut serosa a partibus vicinis, motibus, quam par est, fortioribus ad viscus adpellitur, & impetuosius intruditur, copiaque illud obruit, quæ non adeo prompte transitum invenire potest liberiolem.

Visceris conditio duplici modo peccare potest: alio enim respectu in causa esse potest constrictio in viscere spastica particularis, transitus viam præcludens, & portionem aliquam sanguinis incarcerationans: alio vero respectu & tempore, nimia quoque atonia, decubitus januam pandens, ab infarctibus prægressis longinquioribus ortum ducens.

XCV.

*Ad causas remotiores antecedentes referimus tempera-
menta, Tb. XCI. nominata: statum plethoricum: dietam quan-
titate aut qualitate vitiatam: & vitæ genus sedentarium.*

SCHOL.

De temperamentis superius jam dedimus rationes: plethora generali respectu ut causa congestionum, restagnationum, stasium est consideranda, dum proportionem vasorum atque viarum, imo motuum superat, & ad discrasiam humores consequenter disponit.

Dieta peccat tam plena, statum plethoricum augens, quam crassa, viscida, & minus humida, sanguinem ad mucescentiam, lentorem aut spissitudinem disponens.

Vitam denique sedentariam accusamus, quatenus vel in genere debitarum secretionum & excretionum sufflammationibus favens, impuritatum variarum collectionem in humoribus accelerat, & materiam obstructionum suppeditat: vel in specie hypochondriorum compressionem in dictis visceribus, situm hic suum habentibus, coarctationem, motusque humorum localis impedimentum causatur.

XCVI.

Ad causas occasionales referimus 1. prægressas aliquando, & quidem pertinaciores hæmorrhoidum aut mensium anomalias 2. Præposteras variorum morborum tractationes medicas. 3. Animi pathemata vehementiora: & 4. refrigerationes vehementes ac repentinas.

SCHOL.

1. Ab hæmorrhoidum & mensium anomaliis variis modis motus regurgitatorii sanguinis & partium solidarum spastici, versus hæc viscera tendentes, facili negotio ortum capiunt, propter connexionem, quam habent cum systemate venæ portæ.

2. Ad hosce morbos præ reliquis referimus febres & hæmorrhagias, nec non aliquando diarrhœas, quando plane *αυθόδως* per adstringentia studiose supprimuntur: quorsum etiam pertinet hæmorrhoidum aut mensium per esculentorum adstringentium, ex errore diæterico admisorum, suppressiones.

3. Ex animi pathematibus iram, terrorem atque mœrorem hic accusamus, præcipue si repente, vehementer, aut diutius individua affecerint, quippe quæ ex parte motus anomalos, ex parte positive restrictorios, aut humorum spissitudines, partiumque atoniam producant.

4. Refrigerationes vehementiores ac repentinae in causa sunt, tam intrinsecæ, quando post corporis vehementiores exastuationes, potus frigidi aut glaciati ingurgitantur, quam externæ, præsertim violentæ, ac repentinae, si præcipue in ipsis dictorum viscerum regionibus contigerint, id quod aliquando fit sub hæmorrhagiis paulo largioribus, per applicationem linteorum, aqua frigida madidorum, ad regionem hepatis aut lienis: utraq; enim stricturas spasticas particulares in dictis visceribus, & humorum incarcerationes promptissime producere valent.